

Maturitní práce z Humanitních studií

Jazyk a myšlení

Gymnázium Jana Keplera

Vedoucí práce: Mgr. Jan Kolář

Autor: Oleksandr Kornijčuk

Ročník studia: 2017/2018

Obsah	
Úvod.....	2
1.0 Část první	2
1.1 Vznik jazyka	2
1.2 Vlastností jazyka vyplývající ze způsobu vzniku	4
1.3 Jazyk a řeč.....	8
1.4 Funkce jazyka a řeči.....	10
1.5 Komunikace	11
2.0 Část druhá	13
2.1 Manipulace.....	13
2.2 Manipulace jako dialog.....	14
2.3 Lež a pravda	15
2.4 Druhy manipulace.....	16
2.5 Systém manipulace ve společnosti.....	17
2.6 Kulturní komunikace	19
Závěr	21
Literatura:.....	22

Úvod

Tato práce se zaměřuje na zkoumání vztahu jazyka, respektive řeči a myšlení. Propojení těchto pojmů je možné spatřit již v každodenní interakci lidí mezi sebou a se světem. Jazyk a řeč zde takto slouží jako hlavní prostředek k vyjádření toho, co má člověk na mysli. Poněvadž je takovéto vymezení příliš široké, je první, obecná část práce zúžená pouze na ty aspekty jazyka a řeči, které jsou relevantní pro ústřední téma druhé částí, jež se zamýšlí nad způsoby změny myšlení, a tedy i mysli skrze jazyk a řeč.

1.0 Část první

1.1 Vznik jazyka

Vhodným začátkem pro zkoumání výše zmíněného vztahu je otázání se na příčinu vzniku jazyka a řeči. Abychom byli schopní uvažovat o otázce příčiny vzniku jazyka, musíme předpokládat některá tvrzení a biologické poznatky týkající se živých organismů, které je ovšem možné přenést i do roviny čistě teoretické úvahy, snažíce se vyhnout kruhové argumentaci (tedy nechceme vyslovit příčinu vzniku již v předpokladech.) Těmito předpoklady jsou: (1) existence vně sebe jsoucích bytostí¹ v jistém okolí², (2) schopnost vnímat okolí skrze percepční aparát³ a (3) možnost ukládat vjemy získané z okolí jakožto informaci. Posledním (4) předpokladem pro naši argumentaci je něco, čemu budeme říkat *zvídavost*. Zvídavostí zde myslíme touhu bytostí získávat informace o svém okolí k vhodnému zařazení sebe sama do daného okolí.

První tři předpoklady není nutné dále odvozovat z jiných známých tvrzení, poněvadž nějakým způsobem existují (v tom smyslu, že je můžeme pozorovat) a nevznikají čistě jenom z naší vůle (jejich pojmenování se mohou však lišit.) Tyto předpoklady se blíží tomu, co by pozitivisté označili termínem observační výroky, a ohledně jejich verifikace je možné říct následující: „Verifikace pozorovacích výroků je pro nás bezprostřední; zda jsou pravdivé nebo ne prostě nahlížíme (a zaznamenáváme). Atomické fakty jsou nám tedy bezprostředně 'dany'.“ (Peregrin 1998, 11) Avšak poslední předpoklad se zdá být přáním k tomu, abychom mohli vyvodit cílený závěr. Tomuto nedorozumění se vyhneme poukázáním na to, jak okolí a jeho částí fungují, a

¹ Bytostí myslíme ty prvky okolí, které mají potenciál vývoje mysli a jazyka, jež rozvinuly do takové míry, že to lze pozorovat.

² Okolím myslíme zatím nezrelativizované objekty vně bytostí, které jej vztáhnou na sebe pomocí percepčního aparátu.

³ Percepčním aparátem myslíme smysly, které transformují informace z okolí do podoby, která o tomto okolí něco vypovídá.

opřením se o logickou indukci, která je v daném případě jedinou možností, poněvadž diskuze o nástroji diskuze vyžaduje zakládání na něčem vně jazyka. Z povahy okolí víme, že je proměnlivé a že každá bytost je v nějakém vztahu k ostatním objektům a jejich proměnám (buď závislá anebo ovlivňující), proto je pro bytost nutné mít povědomí o změnách okolí k zasazení sebe sama do něj nejvhodnějším způsobem.

Z prvního, třetího a čtvrtého předpokladu můžeme vyvodit, že vzhledem k omezené informační kapacitě každé bytosti a informační nasycenosti okolí⁴ by v systému zaznamenávání daných informací mělo dojít k vytvoření jistého klíče, který (a) vymezuje relevantní pro danou bytost informace, (b) zjednodušuje informace dle obecných znaků a (c) pamatuje si sám sebe jakožto klíč. Vymezení relevantních informací myslíme na podobné úrovni, jak jej formuloval Daniel Dennett: „Jak jsou nové informace o jejich prostředí zabudovány? Zřejmě vnímáním. Prostředí je nesmírně bohaté, obsahuje mnohem více informace, než by mohl využít třeba i kognitivní anděl. Perceptuální mechanismy vyprojektované tak že větší část proudu stimulu ignorují, se soustředí na ty nejužitečnější, nejspolehlivější informace.“⁵ Tento klíč nazveme kategorizačním myšlením, které se pravděpodobně vyvinulo jakožto důsledek zjednodušování vstřebávání informací ke snížení vynaloženého úsilí. Příkladem vytváření tohoto myšlení je: „Dejme tomu, že máme v zorném poli kámen středních rozměrů a míč ležící mezi námi a kamenem řekněme několik decimetrů od něho, míč pak budeme vnímat jako ležící *před* kamenem. Příslušníci národa Hausa [v Nigérii – ponz. překl.] mají jinou projekci než my a soudili by, že míč je za kamenem.“ (Lakoff, Johnson 2014, 178) Dále z omezených schopností a působností percepčního aparátu (část druhého předpokladu), předpokladu prvního a čtvrtého můžeme vyvodit, že se dané bytosti dostaly do stavu, ve kterém sice snížily nároky na informace, a naučily se získávat pouze ty, které jsou pro ně důležité, avšak nedokáží zaznamenávat vícero událostí ve stejný čas, což je zapříčiněno vlastnostmi jejich fyzických schránek, těl.

V tomto okamžiku můžeme argumentovat vznik jazyka, zatím pouze jako primitivního komutačního prostředku, tím, že se jedná o biologickou nutnost předávání informací k efektivnějšímu fungování v okolí, tedy sebezařazování do daného okolí. V dosavadním kroku

⁴ Vlastností okolí jsou přiřaditelné každému jednotlivému prvku, který můžeme vymezit dle své touhy, tedy strom nemusíme vidět pouze jako celý prvek strom, ale i jako několik větví, kmen a listy. Proto udržet informace o každé z těchto podmnožin nahlížení na jistý objekt okolí není pro jednu bytost možné.

⁵ Dennett, Daniel C.: *Druhy myslí*, přel. Jaroslav, Peregrin, Praha, Academia, 2004, 90

našeho uvažování jsme již vyvodili existenci bytostí schopných primitivního myšlení. Dalším posunutím ve vývoji je potřeba vzniku jakési formy předávání informací, které jsou z vjemů okolí transformovány dle jistého klíče a přenášeny v jednodušší podobě. Při pomyslném řešení tohoto úkolu se rodí řada problémů, které je možné řešit různými způsoby. Tyto problémy jsou: (1) nalezení společného klíče pro transformaci individuálních informací do obecné podoby, (2) objevení způsobů článkování informací a (3) vytvoření aparátu pro jejich fyzický přenos. Transformací zde myslíme jistou interpretaci: „Davidson hovoří raději o interpretaci než o překlad a konstatuje, že problémem interpretace je 'abstrahovat z toho, co je dáno, fungující teorii významu a přijatelnou teorii přesvědčení“ (Peregrin 1998, 37) Řešení prvního a druhého problému vychází z povahy informací v okolí a nepsané dohody o důležitosti každé z nich pro bytosti. Řešení třetího problému vychází z povahy samotného okolí a přizpůsobení bytostí (různé životní podmínky okolí nutí různé druhy k výběru chemického, zvukového či vizuálního způsobu přenosu informací.) Tato řešení se odlišují (a) způsobem učení a používání, (b) šíří schopností transformace informací (tedy jak složité informace může dané řešení přenést podle obecného klíče), (c) prodlevou uchopení významů a (d) mnohostí možných interpretací významu.

Tímto jsme zodpověděli otázku příčiny vzniku jazyka nutností komunikace bytostí a nastínili jeho základní vlastnosti. Tyto vlastnosti, pro každý jazyk zvlášť, vyplývají z podoby řešení problémů při vzniku. *Jazyk* se rodí jako prostředek rozšíření efektivity schopnosti zisku a výměny informací o okolí.

1.2 Vlastností jazyka vyplývající ze způsobu vzniku

Řešení prvního problému z částí 1.1 (problém společného klíče) je založeno na metodě pokus-omyl, kdy se nějaké dvě bytosti (případně rozšíření počtu bytostí je odvoditelné i z příkladu dvou⁶) snaží dohodnout, jak budou komunikovat. Tato metoda se blíží tomu, co Daniel Dennett nazývá konáním popperovských tvorů: „Jak se má tento předvýběr mezi popperovskými tvory provádět? Musí existovat nějaký filtr a každý takový filtr musí znamenat nějaký druh *vnitřního prostředí*, ve kterém mohou být bezpečně prováděny pokusy – něco vnitřního, strukturovaného takovým způsobem, že ty zástupné akce, které ono upřednostňuje, jsou ve většině případů právě

⁶ Dohodnou-li se dvě bytosti na určitém způsobu komunikace, tak je následně můžeme považovat za jednu bytost, která se snaží dohodnout se třetí. Tímto způsobem dojedeme k jakémukoliv počtu.

těmi akcemi, kterým by poželal i skutečný svět, kdyby byly provedeny ve skutečnosti“⁷ Význam, na kterém se snaží dohodnout, se nezaznamenává formou telefonního seznamu, nýbrž opakováním používání (což zároveň dovolí změnu obsahu při absenci používání): „Je zavádějící vidět uživatele jazyka jako chovající významy někde ve svých myslích a zvnějšňující je pomocí slov – význam není nic než náš hypostatický prostředek zachycování pozorovatelných pravidelností v jazykovém chování mluvčích“ (Peregrin 1998, 40) Základním principem je odvození společných pojmenování pro jisté věci, která mohou používat obě bytosti (vytvoření konkrétních objektů zrcadlících se ve vjemech z okolí.) Na jejich základu dochází k abstrakci těchto objektů do myšlenkových kategorií, které jednak pomáhají nazývat velké skupiny bez nutnosti vymýšlet nové názvy a zároveň umožňují odklonění se od faktického světa čistého vnímání a vytvořit tak možnost pracovat s pojmy v mysli⁸.

Pro uvedení výše zmíněných pojmů do relací mezi sebou vzniká závislost, která dovoluje vztáhnout jistý prvek z množiny pojmů⁹ na prvek z množiny dějů¹⁰. Tyto dvě množiny se zobrazují funkcí¹¹, která funguje jako systém přiřazování pojmu k ději. Tak se prvky množiny jedna přenášejí na prvky množiny dvě skrze funkci, která určuje kdy, jak a kým byl jistý děj vykonán.

Abychom mohli zjednodušit, respektive zmenšit množinu pojmů vytváříme další množinu, která bude k ní ve vztahu jisté funkce_b a obsahuje vlastností objektů. Místo existence podmnožiny {židle bílá, židle černá...} existuje podmnožina množiny vlastností {bílý, černý...}, jejíž prvky se přiřazují prvkům množiny pojmů.

Zde se snažíme zpětným způsobem odůvodnit existenci slovních druhů jazyků podobných češtině, přičemž nevrtime, že (a) neexistují jiná uzpůsobení jazykových struktur v závislosti na podmínkách okolí a náhodností vývoje jazyka a že (b) bytosti, které se podílely na udržování jazyka ve stavu používání, vytvořily tyto pojmy záměrně, poněvadž věděly, že takovéto uzpůsobení jim bude vyhovovat. Tyto struktury ani nemohly být vytvořeny záměrně v prvotní

⁷ Dennett, Daniel C.: *Druhy myslí*, přel. Jaroslav, Peregrin, Praha, Academia, 2004, 86

⁸ Toto tvrzení vyplývá z toho, že člověk je schopen vytvářet abstraktní disciplíny (například matematiku), které čerpají ze světa vytvářením podobných objektů (přímky, tělesa), ale zároveň dokáží v rámci svých pravidel vytvářet objekty, které nemohou být navratitelné zpět do světa (příkladem je Kochova vložka.)

⁹ Množinou pojmů myslíme takové prvky, které nemají ani jednu ze svých charakteristik vztahující se přímo ke konání v čase.

¹⁰ Množina dějů zahrnuje prvky, které se vztahují pouze ke konání v čase.

¹¹ Tato funkce funguje jako zjednodušení množiny pojmů a množiny dějů.

fázi¹² vývoje jazyka, protože by bytosti musely vytvořit něco, co zatím nemělo v jejich analytickém aparátu, myslí precedent, nýbrž byly vytvořeny při vývoji jazyka na pozadí používání – vykryštalizovaly jako nejučinnější a nejvhodnější pro dorozumívání bytostí v nějakém okolí.

Zde budeme rovněž deformování již existujícími sociálními konstrukty¹³, které nás nutí přemýšlet jistým způsobem, ale poněvadž není možné popsat jazykové poměry jinak, musíme, abychom došli aspoň nějakého porozumění, se na ně spolehnout. Sociální konstrukty jsou tvrzení podobná k paradigmatům ve vývoji vědy jakoby ve skocích Thomase Kuhna: „Vědci 'normálně' pracují v rámci určitého všeobecně přijímaného paradigmatického systému představ a pojmů, zakládajícího se na všeobecném konsensu o tom, co se vůbec bere za problém a co za řešení problému.“ (Peregrin 1998, 25) Tím rozumíme to, že začneme klasifikovat jazyka takovým způsobem, jak je jazyk stvořen, protože existují jisté kategorie¹⁴ na jazyku závislé, a tak budeme rozřazovat svět již podle nich (zanedbáváme možnost existence jiných kategorií mimo naše pole nahlížení.) Strukturální izomorfismus mezi jazykem a okolím, který není možné obhájit, totiž můžeme předpokládat pouze uvnitř teoretizování o jazyky a následně zkoumat, která tvrzení z takového uvažování vyplynou, poněvadž: „Fakty totiž jsou, jak jednou poznamenal Strawson, v podstatě něčím jako 'větovými kusy skutečnosti'. Jinými slovy: abychom mohli hovořit o přímočaré strukturální korespondenci mezi jazykem a světem, musíme svět nejprve nechat vytvarovat jazykem.“ (Peregrin 1998, 15) To však neznamená, že se nemůžeme pokusit o vytvoření hypotézy důvodu vývoje právě těchto kategorií a vidět, jak každý jazyk je způsobem nahlížení a interpretace okolí.

Tento obrázek, tedy schéma existujících věcí a dějů je možné nakreslit i z pohledu toho, co je dnes označované jako objektivní vědy (například fyzika, avšak zde nastává stejná otázka, zda fyzika vytvořila své kategorie proto, že jsou podmínky ve vesmíru právě takové, nebo protože to nevědomky přebrala z jazyka), které definují okolí třemi souřadnicemi prostoru a jedno časovou

¹² Prvotní fázi vývoje jazyka myslíme tu část, ve které zatím nedocházelo k reflexi jazyka jako komunikačního prostředí, který by mohl být strukturován.

¹³ Sociálními konstrukty zde myslíme všeobecně známá tvrzení, která se blíží paradigmatům z období „normální vědy“ v teorii vědeckých revolucí Thomase Kuhna. Jsou to tvrzení běžně uznávána, avšak nahraditelná. Jednoduchým příkladem je zvyk v některých zemích jezdit auty na pravé straně silnice, přičemž poněvadž je tento zvyk všudy přítomný, někteří lidé jej mohou považovat za jediný možný, čímž se nějakým způsobem formuje způsob přemýšlení. Takovýmto konstruktem může být i spoléhání na důsledkově-příčinný vztah, který hraje klíčovou roli při všech vědeckých zkoumáních.

¹⁴ Jazyk kategorizuje přemýšlení, a tedy pokud budeme zkoumat samotný jazyk, budeme tímto ovlivněni.

(což je však rovněž závislé na naší schopnosti vidění a vnímání času.) Poslední námitka se zakládá na Sapirově Whorfově tezi jazykové relativity: „Tak Whorf například říká (1956, s. 213) 'Přírodu rozpracováváme způsobem daným našim mateřským jazykem. Kategorie a typy, které ze světa jevů získáváme, tam nenacházíme proto, že by každého pozorovatele byly do očí; naopak, svět se ukazuje v kaleidoskopickém proudu dojmů, který musí být uspořádán naší myslí, a to do velké míry znamená jazykovým systémem naší mysli. To, jak přírodu rozčleňujeme, jak ji organizujeme do pojmů a čemu připisujeme význam, je z velké části dáno tím, že jsme přijali dohodu ji takto organizovat – dohodu, která zahrnuje naše řečové společenství a která je kodifikována ve strukturách našeho jazyka.“ (Peregrin 1998, 29) Z takového rozložení uvažujeme existenci *věcí* (prvky okolí v něm zařazené), *dějů* (impulzy a relace v čase) a *konstrukčních pomůcek* (znaky.)

Věci zahrnují prvky detekovatelné percepčním aparátem a jejich vlastností (tedy objekty existující částečně v mysli a částečně v okolí), generalizační a substituční prvky¹⁵, které se vytvořily v druhotné fázi¹⁶ vývoje jazyka jako pomocné prvky existující zakotvené v mysli jako jeden z možných stavů zhroucení mnohostí v okolí (tedy onu interpretaci okolí je možné provést mnohá způsoby, poněvadž okolí je množinou mnohá interpretací v nahlížení jazykem.)

Děje jsou odštěpením množiny věcí, které se oddělily ke zvýšení efektivity vyjádření vztahů a relací věcí na časovém intervalu. Okolností dějů jsou další podmnožinou věcí (respektive vlastností), která zjednodušuje vyjádření vlastností dějů. Tyto skupiny existují jak v okolí (prováděné a provedené děje, které se zhroutnou po dokončení), tak i v mysli (jako zobecnění těchto dějů, nebo jako okolností událostí ve specifické větě.)

Konstrukční pomůcky neboli znaky jsou čistě funkčně vytvořené prvky, které pomáhají s konstrukcí věty (existují v mysli, která je vytvořila, jako prvotní interpretace sdělení v mysli.) Zároveň však existují v okolí jako jeho interpretace (nemyslíme prvotní interpretaci, která dovolila vytvořit ony skupiny, ale druhotnou interpretaci okolí, kdy je vidíme na základě této funkční množiny.¹⁷) Příkladem existence, respektive vidění konstrukční pomůcky v okolí je spojka *a*, která vyjadřuje spojení dvou věcí. Pokud vidíme například dvě koule vedle sebe a

¹⁵ Jsou to prvky, které pracují s ostatními prvky tím, že je přeskupují, nebo nahrazují.

¹⁶ Druhotnou fází myslíme tu část vývoje jazyka, kdy ten už je reflektován požívatelem a jeho struktury jsou pozměňovány jejich zkoumáním.

¹⁷ Jednou interpretované okolí poskytlo mysli právě tyto znaky, skrze které následně ono okolí vidí.

uvádíme je do vztahu spojkou, zároveň vidíme tuto konstrukční pomůcku, vidíme ji mezi dvěma koulemi, vidíme ji právě jako tyto dvě koule existující vedle sebe (dvě koule je možné vidět mnoha způsoby, přičemž skrze spojku *a* je jedním z nich.) Členy množiny konstrukčních prvků jsou teoreticky zařaditelné pod množinu věci jako generalizované stavy konjugace (v případě spojky *a*), nebo vyjádření postavení věcí pomocí spojek a jiných pomocných členů věty, tedy jako všechny možné existující konformace věcí.¹⁸

1.3 Jazyk a řeč

Bytost je prvek okolí, ve kterém se vymezuje vůči jiným bytostem a ostatním prvkům, pro jejíž fungování je charakteristický způsob reakce na okolí: systém stimul – vjem – uvědomění – reakce.

Stejný vzorec chování je možné aplikovat i na jazyk (a řeč) při interakci bytostí v okolí, přičemž stimulem je zvukový, nebo obrazový podnět vztažený k jazyku (slova a text.) Vjemem je zvuk, či obraz textu uvědoměním je interpretace zachycené informace a reakcí pochopení a případná zpětná vazba.

Samotný jazyk (i řeč) je souborem možných výroků, které závisí na okolí, částečně interní (1) a částečně externí (2) záležitostí bytostí naplňujících okolí.

(1) Jelikož je jazyk závislý na mysli a mysl je závislá na okolí, respektive na podmínkách, které určují polohu bytosti v okolí, je jazyk závislý na okolí, lépe řečeno na tom, jaké vztahy si bytost vytvoří k okolí. Z toho, že dvě bytosti nemohou mít identické vztahy k okolím (už jenom proto, že jejich fyzické schránky jím nedovolí zaujímat stejné pozice v okolí), vyplývá, že každá si vytváří vlastní nahlížení na okolí, které se postupně formuje v osobní svět extrahovaný z okolí. Avšak tyto osobní světy a jejich systémy, jak poukázal Nelson Goodman, nelze nikdy plně charakterizovat: „I když by jistě bylo možné vypracovat přesnější systematizaci, žádná systematizace nemůže být definitivní; jak jsem totiž poznamenal už dříve, stejně tak jako neexistuje jediný svět, neexistuje jediný svět světů.“ (Peregrin 1998, 142)

Jelikož vlastní nahlížení na svět dovoluje interpretovat prvky okolí různými způsoby, dochází k různým vymezením těchto prvků a k různé strukturalizaci mezi bytostmi.¹⁹ Tato odlišnost

¹⁸ Všechna nahlížení na různá postavení objektů jsou závislá na konstrukčních pomůckách.

¹⁹ Příkladem je různé nahlížení na zlato (objekt okolí) v kulturách Starého a Nového světa.

vymezení zaručuje, že žádné zabudované tvary mysli (sociální konstrukty, způsoby přenášení informací sestavením vět určitým způsobem) nejsou obecné a vždy závisí na určitých bytostech.

(2) Z toho, že mysl je konečná ze své podstaty (smrtí a fyzickou schránkou), vyplývá, že vytvoření množiny prvků, které by odpovídaly jistému okolí, není možné bez nějaké interakce s okolím. Poněvadž k smysluplné existenci nějakého prvku okolí v mysli je nutné, aby něčemu odpovídal, musí mít ve své definici referenta, který vychází z okolí a je v okolí dodefinovaný při učení, protože jinak by se mysl dostala do nekonečné kruhové definice slova slovem. Tento referent však v pozdějším zpracování slova nemusí být nutně strukturalistického charakteru a jeho význam může být flexní, tedy: „...význam už není **předmětem** popisu, je spíše jeho **prostředkem**. Nelze se tedy vždy dobrat jednoznačné odpovědi na otázku, co je skutečně významem daného výrazu, protože význam není nějakou jednou provždy danou věcí, ale spíše jakýmsi (ne nezbytně zcela konstantním) ohodnocením použitelností tohoto výrazu v jazykové hře, ke které patří“ (Peregrin 1998, 17) Bez axiomatických slov (tedy prvků okolí, se kterými interaguje každá bytost v průběhu učení se jazyku) není možné vytvořit další slova, aniž by se definice točily v kruhu. Protože vysvětlíme-li první slovo (nějakým zatím nepodstatným způsobem) druhým slovem, pak v posledním kroku nás to přivede k prvnímu slovu, což ve výsledku nebude dávat smysl. Z toho plyne, že jazyk je zčásti záležitostí externí (závislou na okolí a jiných bytostech.)

Imaginace, které bytosti jsou schopny na základě přenosu informací od jedné k druhé, není možná bez předešlé participace na okolí. Při čtení knihy, kdy autor volí popisný způsob a snaží se v mysli čtenáře namalovat obraz pokoje, dochází k vytvoření jistého obrazu, avšak tento obraz není vytvořen jako technický náčrt, kdy spisovatel popisuje, jak dlouhé jsou zdi, či jakou tvrdost má parketová podlaha, nýbrž pomocí asociací vytváří napodobeninu toho, co vidí on, s ohledem na jistou zkušenost čtenáře. Čtenář jakožto příjemce informace nevědomky vytahuje z mysli obrazy podobných věcí, o kterých čte, a syntézou vytváří něco, co se podobá obrazu, který viděl autor (obraz dvojité deformovaný naší vlastní zkušeností a zkušeností čtenáře.)

Předešlý argument však využívá toho, že mysl už je navyklá na jistý způsob vstřebávání informací (například právě skrze literární text), což neznamená, že evolucí jazyka by nebylo možné dojít ke stejnému obrazu skrze technický popis. Nicméně hlavní myšlenkou tohoto argumentu je, že i s vědomím obsahové a významové složky jazyka, není možné jej používat bez

participace na okolí (bez používání řeči), která zaručí reinterpetaci při komunikaci mezi dvěma bytostmi.

Řeč a jazyk jsou tedy závislí na sobě v komunikaci bytosti mezi sebou. Z toho, že je jazyk částečně interní a částečně externí povahy, vyplývá, že není možné klasifikovat jazyk (i řeč) jakožto osobní, či sdílený objekt. Jazyk i řeč slouží k přenosu informací, proto je jedině možné mluvit o něm v kontextu komunikace mezi bytostmi – je na pomezí osobní a sdílené roviny.

1.4 Funkce jazyka a řeči

Hlavní funkce jazyka při sdílení informací jsou informativní, imperativní a přesvědčovací. Z těchto funkcí, které pokládají do vztahů množinu věcí a množinu dějů, vykrytalizovaly mluvnické časy, přičemž v závislosti na okolí se vytvořily různé řezy časem – odlišné jazyky se zaměřují na jiné vlastnosti ve vztahu k času.

Vycházíme-li z předpokladu, že existují množiny, které zrcadlí něco, čemu budeme říkat skutečnost – to, co leží za zrcadlem a k němuž nemáme přístup, avšak jej používáme jako metaforu – tedy množina věcí (zahrnující věci a jejich vlastností), dějů a pomocných znaků, tak dokážeme vytáhnout obrazy ze zrcadla ve statické podobě. Zde je možné namítnout, že korespondenční teorie jsou bezcenné: „Problém pravdivosti i problém povahy našeho poznání lze vyjádřit v termínech vztahu mezi těmito dvěma věcmi: mezi 'světem, jak se sám o sobě', a 'světem, jak ho předvádí náš jazyk a naše (nejlepší teorie)'. A na co poukazuje Rorty, je to, že takové vyjádření je naproste sterilní a prázdné: 'světem, jak je sám o sobě' je (pro nás) právě 'svět, jak ho předvádí náš jazyk a naše (nejlepší) teorie'. Korespondenční a reprezentacionalistické teorie tak nejsou ani tak chybné, jako smysluprázdné.“ (Peregrin 1998, 28) Nicméně korespondenční teorie mohou být chybné a sice nemůžeme vystoupit z toho, jak nám jazyk reprezentuje svět, můžeme se ale pokusit o maximální oproštění a rozbor těchto teorií. Abychom mohli používat časovou proměnnou, musíme ony statické obrazy relativizovat k řezům v čase, jinými slovy musíme vytvořit funkci, která zobrazí jednotlivé obrazy na časové intervaly. Tato nutnost opět vychází z potřeby sdílení informací s vysokou efektivitou, přičemž přijmeme-li, že čas je důležitou podskupinou informací o okolí, můžeme předpokládat, že nějaký způsob uvedení množiny věcí do vztahu s časem je přinejmenším hodný zvážení.

Pokud vyjdeme z funkcí jazyka, můžeme si poměrně jednoduše povšimnout toho, že ony reflektují nutnost časových okamžiků při sdílení informací. Funkce informativní vyžaduje existenci již nějaké informace o okolí v mysli bytosti, kterou chce komunikovat, nebo bezprostřední existenci oné informace v okolí. V prvním případě mluvíme o mluvnickém minulém čase, kdy věci jsou charakterizovány pomocí svých vlastností (respektive jejich změn) a čas se stává spojující vlastností pro věc a její vlastností závislé na okolí.²⁰ V minulém mluvnickém čase se následně vytváří různé kategorie intervalů v závislosti na různých jazycích, které jsou nějakým způsobem výhodné pro určitou skupinu (průběhové časy v angličtině, předminulý čas v němčině, přechodníky.) V druhém případě mluvíme o mluvnickém přítomném čase, který je v podstatě podmnožinou mluvnického minulého času, poněvadž prodleva mezi analýzou okolí a sdílením informace vždy vede k opoždění. Funkce imperativní, čímž myslíme seřazení informací do takové podoby, která vytváří obraz toho, jak by měl dle bytosti, která chce informaci sdělit, vypadat řeč časem v bodě, který zatím není v minulosti, vyžaduje vytvoření mluvnického budoucího času. Budoucí čas spolu s přesvědčovací funkcí jazyka (která vynucuje vytvoření jisté formy podmínky v jazyce)²¹ nevyžadují již jenom prostou přeměnu informace z okolí do paměti a následné sídlení, nýbrž mezi přijetím a sdílením musí projít jistá deformace – bytost, která informaci sdílí, musí vytvořit obraz podobný minulosti s tou odchylkou, kterou v komunikovaném sdělení požaduje.

1.5 Komunikace

Druhy komunikace jazyka jsou závislé na bytostech a jejich uskupeních při sdílení informací, kdy je, s ohledem na okolí, možné rozlišit intrapersonální komunikaci, která se odehrává uvnitř mysli jedné bytosti, kdy informace nejsou sdělovány, nýbrž dochází k přehodnocování, a interpersonální komunikaci. Interpersonální komunikaci je možné rozdělit dle uskupení bytostí na komunikaci mezi dvěma bytostmi, která vyžaduje nejnížší úroveň propletení zkušeností k vzájemnému dorozumění, komunikaci bytostí a skupiny, která vyžaduje sdílené okolí a informace (případně podobný způsob učení se jazyku) k úspěšnému sdělení, komunikaci v rámci jedné skupiny, která v podstatě zahrnuje různé verze dvou předešlých druhů, a komunikaci dvou skupin, která vyžaduje existenci reprezentantů těchto skupin pro sdílení informací.

²⁰ Čas je vlastností vyššího stupně, který uspořádává ostatní vlastností (zejména jejich změny.)

²¹ Přesvědčovací funkcí myslíme změnu informací již získaných jednou bytostí na základě nových informací od druhé.

Z kategorií interpersonální komunikace, které jsou nejjednodušší strukturou tvořenu z rozlišitelných bytostí okolí (zároveň i skupin), jsou vyvoditelné vlastností funkcí zobrazení množin věcí a dějů.²²

²² Různé jazyky vytvářejí funkce, které sdělují, že děj vykonala jedna bytost, nebo že jich bylo nespécifikované množství větší než jedna.

2.0 Část druhá

Druhá část práce se zabývá manipulací mysli skrze jazyk a řeč, zaměřuje se zejména na způsoby klasifikace manipulace v návaznosti na teoretický základ první částí. V této části dojde k zamyšlení nad termínem manipulace v teoretické rovině a k rozboru manipulace již ve vztahu ke společnosti

2.1 Manipulace

Manipulaci je možné přiblížit, nazveme-li ji cílenou změnou specifických parametrů informace, která je následně nějakým médiem komunikována příjemci, jenž o této změně neví.

Zaměříme-li se na proces zisku a výměny informací v zamyšlení nad systémem přesvědčení, která nějaká bytost zastává, dojdeme k existenci mnoha světů, které jsou sdílenou zrcadlíci se verzi toho, co ony bytosti vnímají pomocí percepčního aparátu. Každá bytost má vlastní verzi světa založenou na získaných a zpracovaných informacích, která ve věcech, jež nejsou v přímém rozporu se systémem existenčních nepopíratelných faktů okolí, může vytvářet interpretace okolí v celku odlišné od ostatních bytostí.

Při komunikaci mezi bytostmi dochází k výměně informací a zároveň způsobů nahlížení a interpretace světa. Dochází k vytváření dalších verzí světa závislých na specifických detailech, přičemž některé verze jsou sdílené skrze celé okolí, zatímco jiné existují pouze v menším okruhu. Například mezi neurology dochází ke sjednocení nahlížení na funkce mozku po výměně interpretací, které nejsou sdílené jinými skupinami bytostí.

Struktury, které si každá bytost vytváří, nejsou zcela nezávislé na jiných bytostech, nýbrž přímo záleží na tom, jakým způsobem jsou jisté interpretace podávané bytosti vytvářející si nahlížení na svět, bytosti, která se učí. Proto, *změnu vlastností okolí, respektive interpretace těchto vlastností záměrně při integraci interpretací do mysli bytostí se záměrem vytvořit cílené nahlížení, a tím pádem i svět bytostí můžeme nazývat manipulací.*

Celkový systém *manipulace* je založen na mnohé interpretaci stejného objektu okolí, či objektů mysli sdíleného napříč bytostmi v nahlížení tohoto objektu. Každý objekt, byť má své vlastností závislé na okolí, je nevyhnutelně nutno interpretovat k tomu, abychom určili jeho další vlastností a uzpůsobení. V tom, jaké vlastností a uzpůsobení tomuto objektu přiřadíme, hraje roli naše mysl, jejíž úsudek je založen na technice utváření systému reagování na objekty. K manipulaci

dochází jak v řeči, tak i v jazyku, respektive ve změně parametrů jazyka a způsobu používání řeči.

2.2 Manipulace jako dialog

Vycházíme z toho, že manipulace pochází z nějakého dialogu mezi manipulátorem a příjemcem informace, která mění svého držitele s ohledem na její změny, a tento dialog může nabývat mnoho různých podob v závislosti na prostředí a médiu přenosu. Manipulaci jako dialog můžeme vyvodit některých Wittgensteinových poznámek: „Ve svých úvahách k řízení se pravidlem rozvíjí Wittgenstein právě tyto myšlenky, které diskutují podmínky, za nichž někdo ovládl nějaké pravidlo. Ukáže se, že spočívají ve vzájemném podmiňování se *žáka* (raba) a *jeho učitele* (pána), které se později rozvine v dialog dvou rovnoprávných partnerů v rámci instituce řízení se pravidlem.“²³ Při komunikaci informace, která byla získaná na nějaké úrovni z okolí (nebo bylo vytvořena v mysli na základě informací z okolí), dochází v podstatě k reprodukci nějaké události (která je zaznamenána v podobě informace.) Při reprodukci informace dochází ke zkreslování informace přepisem a sdílením (což není závislé na vůli bytosti) a rovněž při změně samotné informace tak, aby se lišila od systému informací sdělovaných v mysli bytosti. Proto manipulaci ve zkreslování můžeme rozdělit podobně, jako Francois Bacon rozděloval klamné úsudky: „Představitel novověké filozofie Francois Bacon (1561-1626) rozlišoval čtyři druhy klamných úsudků. Prvním druhem byly ty, které pramenily ze stupně vývoje lidského rodu, druhé vyplývaly z individuality jedince. Třetí skupinu tvořily omyly plynoucí z nedokonalosti lidské řeči, ve čtvrté skupině byly slepě přebírané poučky jiných či kopírované divadelní scény.“ (Verner 2011, 32) Tyto skupiny reformulujeme na (1) tu která je závislá na povaze lidí, (2) tu kterou manipulátor chtěl implementovat, (3) tu která vznikla jako chyba jazyka nebo zpětného vstřebávání informace příjemcem, a (4) tu u které příjemce přebírá bez intence sdílejšího implementovat změnu informace.

Zde se vytváří rozdělení manipulace uvědomělé a neuvědomělé ve vztahu sdílejšího a příjemce. Pokud je informace přijata a způsobí zmanipulování příjemce, avšak komunikování nebo přijetí informace v takové podobě bylo zapříčiněno buď percepčním aparátem, povahou mysli, či sdělovanou informací, tak se jedná o neuvědomělou manipulaci (tedy případy jedna, tři a čtyři.) Byla-li však manipulace zamýšlená, tak se jedná o uvědomělou manipulaci, které odpovídá

²³ Kolman, Vojtěch: *O čem se nedá mluvit, o tom se musí zpívat*, Praha, Filosofia, 2017, 92

případ číslo dva. V tomto případě rozdělení můžeme manipulaci dále členit na základě její povahy, tedy manipulace se může vyznačovat jasnou propagací určité myšlenky, nebo diskreditací opaku tvrzení, které má manipulátor záměr vsugerovat.

Prostředky manipulace a propagandy vychází z definice manipulace jakožto změny informace při komunikaci mezi manipulátorem a příjemcem. K tomu, aby došlo k dialogu je nutno dvou stran, které jsou definované v oddíle 1.5, informace, média a prostředí komunikace. Z toho můžeme usoudit, že prostředí přímo závisí na přenosu. Komunikace může mít podobu dialogu lidí, dialogu čtenáře a spisovatele, či novináře prostřednictvím textu. Jednostranná komunikace obdobné podoby je soustředěná v rozhlasu a televizním vysílání, kterou je možné charakterizovat takto: „Televize není stroj na produkování informací, nýbrž na reprodukci událostí. Cílem není vysvětlit nám nějakou situaci, nýbrž učinit z nás svědky nějaké příhody (nehody).“ (Verner 2011, 71) Kombinací obou typu komunikace je internetové prostředí, ve kterém dochází k organizaci, sdílení a přetváření informace, přičemž obtížná dohledatelnou a schopnost zpracovávat více informací najednou znásobuje možností předešlých prostředí. Sdělování informace může mít podobu verbální i neverbální, která se zpět převede do verbální podoby v mysli po vstřebání, jak tomu je u reklamy, která se stává manipulací až v takto definovaném okamžiku: „Samotná reklama, případně inzerce v tisku, pokud by se jednalo jen o nabídku, otevřenou, deklarativní, nejsou manipulací. Stávají se cílenou manipulací v okamžiku, kdy jsou upraveny, aby působily na city, argumentují zkresleně, dokonce nepravdivě, případně se prezentují skrytě (podprahově).“ (Verner 2011, 167)

2.3 Lež a pravda

Dojde-li k interpersonální komunikaci mezi dvěma bytostmi, při které jedna z nich pozmění informace reprodukované událostí (či případně možné událostí v budoucnosti), dostane mysl druhé do stavu, ve kterém získané informace považuje za pravdivé ve svém referenčním rámci. Prodleva mezi komunikací této informace a zjištěním, že se jednalo o lež ve společném referenčním rámci pro obě bytosti, záleží na povaze vztahu informace k okolím, respektive na verifikovatelnosti informace. Jednou možností je, že lež je ze své podstaty taková, že poměrně jednoduše dojde ke zjištění, že se jedná o nepravdu – dojde k dočasné záměně relací věcí ve světě obelhávaného. Druhou možností je, že lež je taková, že je možné ji ponechat jako alternativu pravdy ve světě obelhávaného – svět existuje ve stavu polo-nevědomé konvence mezi

dvěma bytostmi, přičemž existují dvě možnosti. Buď je lež v rozporu s obecným systémem vztahů sdílených bytostmi, tudíž ji nebude možno udržet dlouhou dobu beze změny obecného systému, nebo je závislá pouze na malé jednotce, která se vztahuje pouze na ty bytosti, v jejichž zájmu je lež udržet – lež existuje jako pravda. Zde se odkazujeme na toto vnímání pravdivostí tvrzení založené na zkoumání roli metafory v jazyku: „Zastávali jsme hledisko, že pravda je vždycky relativní vzhledem k nějakému pojmovému systému, že jakýkoli lidský pojmový systém je co do své povahy povětšinou metaforický, a že tedy neexistuje žádná úplně objektivní, bezpodmínečná nebo absolutní pravda.“ (Lakoff, Johnson 2014, 202)

Pokud se tedy lež vztahuje na úzký okruh bytostí, mezi nimiž je lež sdílena, nebo je její podstata nezjistitelná, můžeme ve světě obelhávané bytosti (pro níž tato informace má pravdivou hodnotu) tvrdit, že má integritou informaci, která je zároveň lži a zároveň pravdou. Tímto se pojem pravdy relativizuje a lež jako taková není v osobním světě bytosti odlišitelná od pravdy. Této vlastností relativní pravdy se využívá při konstrukci systému interpretací jako nahlížení na svět k doplnění informací, které nejsou dosažitelné v lidském vědomí kvůli jeho povaze nebo omezeným vlastnostem percepčního aparátu.

2.4 Druhy manipulace

Manipulace lidskou myslí skrze zkreslování informací je mimo své kontextové, přístupové a nástrojové rozlišení rozdělitelná na základě účelu, či zamyšleného efektu, který bude mít na bytostech a okolí. Zde se nabízí možnost rozdělit manipulaci uvědomělou na tu, která byla vytvořena s *dobrym* účelem a *špatným* účelem, avšak takovéto rozdělení je velmi kontroverzní, poněvadž úmysl stojící za činem manipulace není jednoznačný. Nejednoznačnost vyplývá, jak již bylo výše několikrát zmíněno, z mnohosti nahlížení na stejný čin a různých interpretací z těchto nahlížení vyplývajících. Posuzování vlastností nějakého činu se většinou provádí až po jeho dokončení (nebo v průběhu), avšak posoudit čin pouze při přemýšlení nad ním je příliš komplexní a často přáním doplní závěr. Z toho je možné usoudit, že nějaký čin má vícero stavů, ze kterých je možné vyvodit jeho vlastností, přičemž tyto stavy jsou závislé na čase konání. S časovým odstupem může stejný čin být interpretován velmi odlišně než těsně po jeho dokončení. Stejný rozdíl interpretací je možné spatřit v posunu od jedné skupiny ke druhé v témž časovém úseku. Proto místo označování manipulace jako *špatné*, nebo *dobré*, je lepší nazvat její určité projevy v minulosti jako *v dnešním veřejném nahlížení odsouzení hodné* a *v dnešním nahlížení*

obvyklé. Tímto se dostaneme od problému nejednoznačností vyřčení vlastnosti nějakého činu, avšak problém veřejného názoru zůstává.

Problém veřejného názoru na jisté činy v minulosti bude vždy závislý na dominanci určitých zájmových skupin ve společnosti, které chtějí prosadit svůj názor, přičemž nahlížení na tyto činy se může proměňovat. Veřejný názor na činy v dnešní době je poněkud složitější a vyžaduje hlubší zkoumání toho, co manipulací je s ohledem na intence a schopnost verifikace informace. Tento problém souvisí s problémem absolutního objektivismu, který je možné vyjádřit takto: „Ačkoli neexistuje žádná absolutní objektivita, může existovat jistý druh objektivity, který je relativní vůči pojmovému systému určité kultury“, „Mohou existovat a typicky také existují transkulturní pojmy a hodnoty, které vymezují jistý standart slušnosti a nestrannosti, který je velmi odlišný od standartu jisté specifické kultury.“, „V těchto případech obyčejně právě majoritní kultura má možnost definovat slušnost a nezaujatost vzhledem k *jejím* hodnotám, avšak tyto kulturní hodnoty převažujícího společenského proudu se během doby mění a jsou často podrobovány kritice jiných kultur.“(Lakoff, Johnson 2014, 211) Manipulace v dnešním nahlížení obvyklá pracuje s určitou skupinou informací, které chce přenést dále na bytosti v okolí. Pokud je informace, kterou se manipulátor snaží uvědomělé vnutit s tím, že si je vědom toho, že informace je nepravdivá, je jeho počínání nekorektní formou v dnešním nahlížení obvyklé manipulace, zatímco je-li manipulátor v přesvědčení, že informace je pravdivá s ohledem na jeho schopnosti v dané době verifikovat oné informace, tak je jeho uvědomělé vnučování onoho tvrzení korektní formou. V posledním případě je záhodno rozlišovat mezi informacemi, respektive otázkami, jejichž vyřčením vzniká místo pro zaplnění informací, které jsou verifikovatelné a které nikoliv. V případě neverifikovatelných informací se nejedná ani o korektní, ani o nekorektní formu, nýbrž hovoříme o prázdné formě manipulace, poněvadž samotná informace nenesou žádnou hodnotu (pouze její vnímání a interpretace.)

2.5 Systém manipulace ve společnosti

Při zkoumání manipulace v komplexní strukturované skupině lidí se spoléháme na tři předpoklady: (1) samotnou touhu lidí shromažďovat se, (2) vytvoření toku informací kolujících mezi lidmi, kteří jsou závislí na přístupu k němu, s určitou pravidelností a (3) zvýšení prudkostí a rychlostí daného toku natolik, že přehledné sledování už pouze některé z jeho částí je pro jednoho člověka náročné, až nemožné.

Z druhého a třetího předpokladu můžeme vyvodit, že dochází k diferenciaci pozic, které tyto toky zkoumají a přibližují lidem (žurnalistika, institucionalizace informací ve vládě a masové mediální zprostředkování informací).

Systémy, které de facto řídí pohyb informací, tedy vytváří jistou obdobu percepčního aparátu pro celou společnost skládající se z individuů vstřebávacích tyto informace (řídící, důvěryhodné složky jsou okem společnosti.) Tato metafora se drží na tom, že stejně jako každý člověk tak i celá společnost může pochybovat o správnosti svého percepčního aparátu, avšak lidem nezbyvá nic jiného, než zkoušet poznávat okolí a limity svých smyslů, zatímco společnost může pozměnit strukturu svého percepčního aparátu, pokud se jí bude daný obraz zdát zamlžený. Tuto změnu můžeme přirovnávat k teorii vědeckých revolucí Thomase Kuhna: „Nahromadí-li se ale mnoho otázek a nejasností, se kterými si už nelze v rámci současného paradigmatu poradit, dochází k vědecké revoluci a paradigma se mění. Taková změna může zcela změnit způsob vědeckého vidění světa a představ o tom, na jaké otázky by vědci vlastně měli odpovídat.“ (Peregrin 1998, 25)

Toto uvažování navazuje na rozdělení významu propagandy (v práci tento termín vymezujeme manipulací), ve kterém uvádí: „a) Éra GEST (posunky a mimikou sdělované pokyny přináší postavení vůdců a větší zisky po lovu či boji) b) Éra ŘEČI (promluvy velitelů k vojákům a kněží k věřícím) c) Éra PSANÍ (záznamy lidského poznání a idejí, z nichž poplirtují správci a církevní představitelé) d) Éra MÉDIÍ (zmnožení stejných sdělení a ovlivňování stále většího počtu lidí s využíváním narůstajících médií: tisk, rozhlas, film a televize, internet)“ (Verner 2011: 7), přičemž se snažíme argumentovat tento vývoj a následně na myšlenku: „Edward Louis Bernays, kmotr moderní public relations, napsal roku 1928 knihu *Propaganda*. V první kapitole *Organizování chaosu* píše: „Vědomá a inteligentní manipulace organizovaných zvyků a názorů mas je důležitým prvkem v demokratické společnosti. Ti kdo manipulují tímto neviditelným mechanismem společnosti, představují neviditelnou vládu, která je skutečnou vládnoucí silou naší země. Jsme ovládáni, naše myslí jsou tvarovány, naše chutě formovány, naše ideje jsou nám podsouvány to převážně lidmi, o kterých jsme nikdy neslyšeli. Toto je logickým výsledkem způsobu, jakým je naše demokratická společnost organizována.““ (Verner 2011, 13) vytváříme metaforu percepčního aparátu společností.

Pokud se zaměříme na způsoby fungování výše zmíněného percepčního aparátu společností, tak vidíme jisté možnosti, které ony řídicí složky mají k dispozici pro práci s informacemi. Všechny tyto možnosti spadají pod klasifikaci sociálních konstruktů, které ve společnosti vznikají a zanikají dle potřeby a použitelnosti. Tyto možnosti lze rozdělit do obecných skupin, které vzniknout jako odpověď na otázku, jaký přístup může mít člověk k informaci. Do první z těchto skupin se dá zařadit zakotvování a vymezení pojmů vůči sobě takovým způsobem, že jejich postavení se následně zdá být absolutní a neměnné. Další skupinou je odkrývání pouze určitých částí informace k vytváření nových nahlížení a interpretací, které jsou závislé právě na míře ono odrytí. Do poslední z těchto skupin spadá restrikce a zamezení přístupu k informacím.

Kontrola nad tím, v jakém významu jsou slova interpretována, je v podstatě kontrolou nahlížení, myšlení. Slovo samo o sobě není v konotaci konstantní, nýbrž je jen formální stránkou významu, pokud se nemění jeho morfologická stránka, v sociální rovině poznání a interpretace je proměnlivé. Všechny tyto možnosti, které percepční aparát společností má, se zakládají na tvrzení odvoditelným z první části této práce, které říká, že percepce tvoří identitu, bytost a prvky okolí. Nahlížení je myšleno přemýšlení nad věcí v závislosti na samotném nahlízejícím a prvku, který nahlíží.

Toto tvrzení je možné vysvětlit na jednoduchém příkladu existenci židle v nahlížení. Pokud říkáme, že existuje nějaká židle, netvrdíme pouze, že v nějaké části okolí je shluk hmoty, který má jistý tvar, nýbrž říkáme, že jsme schopní vnímat tento shluk, interpretovat jej jako objekt, který nazýváme židli, protože jsme schopní jej zařadit do kategorie židlí, na které jsme se dohodli v rámci nějaké skupiny. Výše zmíněné tvrzení říká, že faktory, které dokáží pozměnit naše nahlížení na okolí, jsou nesmírně důležité, poněvadž změnou nahlížení na okolí neměníme pouze svůj jazyk, ale i schopnost interpretace.

2.6 Kulturní komunikace

Ze způsobů nahlížení a interpretace (objektů a jevů) přebývajících ve skupině vzniká na ploše společnosti v časovém intervalu něco, čemu říkáme kultura. Kultura je uskupením charakterních zvyků a jistých způsobů usuzování, a proto můžeme říct, že kultura existuje právě v těchto způsobech chování lidí ve společnosti. Změnou kulturních zvyklostí a způsobů nahlížení dochází k masové změně individuálního myšlení (individuální myšlení jakožto i jazyk je závislé na myšlení společnosti.)

Tento fenomén je dobře pochopitelný na pokusu vytvořit univerzální symbol nebezpečí k zamezení vstupu do skladiště radioaktivního odpadu, které mělo trvat staletí, přičemž autoři si byli vědomi, že staletí přetrvává jen málo věcí.

Úkol tkvěl v tom, komunikovat informaci skrze dlouhý časový úsek (deset tisíc let) tak, aby jej bylo možné jednoduše a jednoznačně pochopit. Prvním z řešení, které bylo následně zavrhnuto, byly verbální komunikační prostředky. Toto řešení nebylo vhodné, poněvadž jazyk je příliš komplexní a jednoduché změny v něm mohou přivést ke špatné interpretaci informace v budoucnu (absenci změn v jazyce je nemožné zaručit.) Proto jako další řešení přišly na řadu neverbální komunikační prostředky, které jsou sice jednodušší (tudíž pochopení je zaručeno), avšak jejich význam se může skrze čas měnit. Tato řešení vyžadovala mnoho předpokladů, které by příjemci informace měli splňovat (tedy konvence jazyka a významů piktogramů.) Odůvodnit nevhodnost piktogramů lze z Wittgensteinových poznámek: „Ve vztahu k Wittgensteinovým východiskům zde tedy máme jasně instanciován *kvantitativní* postřeh, jenž odmítá oddělit porozumění znaku od celku jeho užití v nějaké praxi...“²⁴

Řešení navržené filozofy spořívá v tom, zbavit se konvencí a připojit informaci na pud člověka, strach, vytvoření geneticky modifikovaných koček, které by zářily v přítomnosti radiace, a vsugerovat lidem skrze příběhy a rčení spojení mezi zářícími kočkami a strachem, který by je nutil utéci.²⁵ Toto řešení navazuje na myšlenku metaforických struktur ležících v kostře společnosti: „Nezákladnější hodnoty kultury budou koherentní s metaforickou strukturou jejích nejzákladnějších pojmů. Uvazujeme například o některých kulturních hodnotách v naší společnosti, které jsou koherentní s metaforou NAHORU-DOLŮ a jejichž opak by koherentní nebyl. 'Čím víc, tím líp' je koherentní s VÍCE JE NAHOŘE a s DOBRÝ JE NAHOŘE.“, „Jsou to hodnoty, které jsou v naší společnosti hluboce zakořeněny.“ (Lakoff, Johnson 2014, 35) V tomto případě dochází k manipulaci na základě lidské povahy (strach je vlastní všem), touhy manipulátora implementovat informaci (záměr chránit lidi) a neuvědomělého přijetí informace lidmi (příslaví a příběhy.) Takto přenos informace je zaručen na základě existence vnějšího faktorů komunikace (modifikované kočky) a uchovatelností druhé části informace ve formě,

²⁴ Kolman, Vojtěch: *O čem se nedá mluvit, o tom se musí zpívat*, Praha, Filosofia, 2017, 118

²⁵ Parafráze vlastního překladu z Bastide F., Fabbri P. *Lebende Detektoren und komplementäre Zeichen: Katzen, Augen und Sirenen (1984)* [online], [cit. 21. 3. 2018].

kteřá je z hlediska časové odolnosti neúčinnější (pokud uvažovaným faktorem je komunikativnost.)

Závěr

Z první části vyvozujeme, že existuje systém jazyk (nástroj) a řeč (proces použití nástroje), který je oddělitelný při pozorování, avšak ne při použití, a slouží ke kodifikaci významů mezi bytostmi a k výměně a tvoření objektů myslí. Rozdíl mezi jazykem a řečí tkví v tom, že jazyk funguje jako způsob přepisu informací získaných z okolí do zrcadlicích se obrazů skrze vjemy do podoby přenositelné, kdežto řeč je samotným procesem přenosu informace. Samotná informace se dvojité deformuje při přepisu z okolí do bytostí a při zpracování komunikované informace bytostmi. V první části se zaměřujeme pouze na schopnosti jazyka v kontextu popisu světa bez zamyšlení nad způsobem vytváření fikcí s výjimkou práce s přesvědčovací funkcí, poněvadž takové zamyšlení druhá část práce explicitně nevyžaduje.

Z druhé části víme, že vytvořiv systém možností vzniku jazyka a následného vývoje řeči, dokážeme pracovat s myšlenkou komunikace a zkoumat manipulaci z tohoto pohledu. Poněvadž je téma práce takové, že je nutné používat předpoklady, které jsou vyvozené z pozorování, je samotný proces zamyšlení cennější než závěry, které jsou pouze porovnatelné s již existujícími. Takovéto počínání je možné vyjádřit slovy Richarda Rortyho v systému rekontextualizace, který při touze po poznání musíme používat: „Vše, co mohu udělat, je rekontextualizovat různá hnutí ve filosofii i jinde, abych je převedl jako stupně v příběhu poetizace a pokroku.“ (Peregrin 1998, 171)

Literatura:

Bastide F., Fabbri P. *Lebende Detektoren und komplementäre Zeichen: Katzen, Augen und Sirenen (1984)* [online], [cit. 21.3.2018]. Dostupný z:

<https://goo.gl/7K3GyC>

Dennett, Daniel C.: *Druhy myslí*, přel. Peregrin, J. (Praha: Academia, 2004)

Kolman, Vojtěch, *O čem se nedá mluvit, o tom se musí zpívat*, (Praha: Filosofia, 2017)

Lakoff George, Johnson Mark, *Metafory, kterými žijeme*, přel. Čejka, M. (Brno: Host, 2014)

Peregrin, Jaroslav, *Obrat k jazyku: druhé kolo* (Praha: Filosofia, 1998)

Verner, Pavel, *Propaganda a manipulace* (Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011)